

Coordonatele predicii lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

Pr. Drd. Iulian-Mihail VASILE*

Rezumat:

Predica lui Girolamo Savonarola s-a dovedit cutremurătoare și plină de entuziasm, ancorată pe cuvântul scripturistic, cu deschidere profetică, penitențială și apocaliptică, cu numeroase inserții de natură politică, un discurs ce a zdruncinat din temelii societatea florentină, a născut dragoste și ură deopotrivă, a mișcat inimi, a dat speranță și a năruit idealuri, ridicând un semn de întrebare pentru mentalitatea oamenilor acelor vremuri. Studiul încearcă să ilustreze pe scurt coordonatele omiletice ale ferventului predicator dominican.

Cuvinte cheie:

Savonarola, Alexandru Borgia, Luther, predică, Florența

În ultimul deceniu al secolului al XV-lea, orașul Florența părea gata să devină o municipalitate model, un model de morală creștină, o teocrație în care Hristos era recunoscut ca suveran. În evoluția către această schimbare, autorul principal era Girolamo Savonarola, priorul mănăstirii dominicane Sf. Marcu.

Născut la Ferrara la 21 septembrie 1452 și decedat la Florența la 23 mai 1498, Savonarola a fost al treilea din șapte copii ai familiei Niccolò *Savonarola și* Elena Bonaccorsi. Alegând profesia bunicului său, el a început să studieze medicina, de care s-a îndepărtat din cauza impresiei din ce în ce mai puternice pe care i-o dădea corupția societății. Datorită dezamăgirii cauzate de refuzul familiei Strozzi de a-i da mâna fiicei lor Laodamia, la vârsta de 23 de ani, el a părăsit în secret casa tatălui său și a plecat la Bologna, unde a îmbrăcat rasa dominicană¹.

Când el a hotărât să îmbrățișeze viața monahală, predilecția sa pentru Sf. Toma de Aquino l-a condus să aleagă ordinul dominicanilor; dar el s-a alăturat

* Pr. Iulian-Mihail Vasile, doctorand al Facultății de Teologie *Andrei Șaguna* din cadrul Universității *Lucian Blaga* din Sibiu. E-mail: nt77via@gmail.com.

¹ Philip Schaff, *History of the Christian Church*, Volume VI: „The Middle Ages. A.D. 1294-1517” (1882), p. 466, în www.ccel.org („Christian Classics Ethereal Library”, 2002).

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

acestui ordin cu intenția clară de a rămâne toată viața un simplu frate la baza ierarhiei, pentru a evita amestecul de profan și scolastic pe care-l implicau studiile. Cu toate acestea, el a depus jurământul făcut în mănăstirea San Dominic din Bologna în 1475, și chiar și-a învins aversiunea față de predarea filosofiei lui Aristotel în momentul în care superiorii săi îi ceruseră imperios să o predea, având grijă, totuși, să evite în prelegerile sale speculațiile și să scoată în evidență, ori de câte ori se oferea ocazia, superioritatea Sfintei Scripturi față orice autoritate filosofică. Deși dorise să „fie angajat în cele mai umile și servile îndatoriri ale frăției,” el a arătat în scurt timp o „capacitate deosebită care a dus la numirea sa ca instructor al novicilor”².

Savonarola și-a început deci viața monahală în ordinul dominican. O alegere interesantă pentru tânărul Savonarola, dacă ne gândim că Dominicanii, fiind călugări predicatori militanți, prima lor sarcină, și cea mai importantă, era propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu. În timp ce Franciscanii, care puneau accentul pe sărăcie, ar fi fost mai potriviți naturii austere a lui Savonarola, după spusele biografului său Lauro Martines, dorința sa de a se alătura dominicanilor demonstrează clar că acest călugăr a fost un luptător militant pentru Hristos de la bun început. Dominicanii i-au permis să „transforme oamenii propovăduind cuvântul lui Dumnezeu. El a găsit în Ordinul Dominican aceeași putere combativă pe care urma să o găsească și în utilizarea tiparului”³.

Ca tânăr călugăr dominican, Savonarola a devenit repede deziluzionat de bogăția și ostentația pe care o vedea în jurul său. În parte, acest lucru își are rădăcinile în amintirile din copilăria de la curțile ducale și în parte de la preponderența nepotismului și patronajului indecent foarte răspândit la Roma și în alte părți. El sugera adesea că mulți oameni răi și mincinoși au intrat în ordinele sfinte și astfel, în unele situații, numai prin simpla lor prezență, perverteau credința catolică în favoarea unui model al creștinismului „extern, pompos și lipsit de inimă”⁴.

La mănăstire, Savonarola i-a studiat pe Augustin și pe Toma de Aquino și și-a însușit învățăturile Sfintei Scripturi, din care știa părți întregi pe de rost. La Florența se află și astăzi două exemplare ale Bibliei care conțin adnotări amănunțite pe marginea textului, făcute de însuși Savonarola, printre rânduri sau pe file adăugate⁵.

² Martyn McGeown, *Savonarola: Prophetic Preacher and Moral Reformer*, p. 3, în www.cprf.co.uk („Covenant Protestant Reformed Church”, 2010).

³ Lauro Martines, *Fire in the City: Savonarola and the Struggle for the Soul of Renaissance Florence*, Oxford University Press, 2006, p. 91.

⁴ Brett Boston, *From Sermon to Print: Savonarola in Florence and the World Beyond* în „The Chico Historian”, Volum 18 (2008), Published by Phi Alpha Theta Department of History, California State University, Chico, 2008, p. 94.

⁵ O *Vulgata* tipărită la Basel, 1491, iar cealaltă la Veneția, 1492, cf. Luotto, *Dello studio di scrittura sacra secondo G. Savonarola e Léon XIII*, Turin.

Preot Drd. Iulian-Mihail Vasile

După numirea sa ca arhiepiscop, el a subliniat importanța studiului Bibliei în limbile ebraică și greacă.

În 1482, el a fost trimis la Florența, unde a devenit cititor al mănăstirii Sf. Marcu. Mănăstirea fusese reconstruită de către Cosimo de Medici, iar pereții săi fuseseră împodobiți de penelul lui Fra Angelico. La data sosirii lui Savonarola, orașul era la apogeul gloriei sale de centru cultural, dar și de citadelă a vieții ușoare, sub patronajul lui Lorenzo Magnificul. Eforturile făcute de tânărul călugăr din amvonul său de la Florența s-au soldat cu un eșec. În biserica San Lorenzo, unde predica în Postul Sfințelor Paști, mulțimea credincioșilor care-l asculta a scăzut până la douăzeci și cinci de persoane. Fra Mariano da Gennazzano, discipol al Sfântului Augustin, era preferatul publicului larg⁶.

Dominicanul și-a dobândit întâia dată faima cu predicile despre Apocalipsa lui Ioan ținute în Postul Mare din 1486, la Brescia, pronunțând judecăți privitoare la renovarea morală a Bisericii și păcătoșenia orașului.

Între anii 1488 și 1490, Savonarola predica în diferite locuri din Lombardia.

Într-un capitol marginal predicat la Reggio, în 1489, la un conciliu dominican, veneratul Pico Mirandola a fost atât de fermecat de elocința lui și atras de frumusețea și sfințenia spiritului și caracterului său, încât i se părea că nu va mai putea trăi departe de el; și, ca urmare a entuziasmului cu care el, imediat după aceea, i-a vorbit lui Lorenzo de 'Medici despre el, Savonarola a fost rechemat la Florența și a fost numit stareț la mănăstirea Sf. Marcu⁷.

De la 1 august 1490, când a apărut în amvonul de la Sf. Marcu, oamenii se îngrămădeau să-l audă predicând acolo sau în catedrală. În 1491, a fost numit stareț al mănăstirii. Predicilor, el le-a adăugat scrierile filosofice și opusculi despre umilință, rugăciune și iubire pentru Hristos. Inițial, predicile sale au fost disprețuite, fiind considerate sofisticate și lipsite de retorică. Pe măsură ce a început să predice despre pocăință și milostenia lui Dumnezeu și să descrie în imagini vii judecățile pe care Dumnezeu le va pogori peste cei care nu se căiesc, mulțimile au început să se adune ca să-l asculte. Transferarea sa la Florența fusese precedată de reputația sa.

Studierea cuvântului lui Dumnezeu, așa cum este cuprinsă în Vechiul și Noul Testament, a devenit, din acel moment, legea după care s-a condus toată viața; și după câțiva ani, stilul său oratoric, care fusese lipsit de vigoare, a dobândit o putere penetrantă și triumfătoare, deopotrivă în amvon și în discursul familiar⁸.

⁶ Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 467.

⁷ Fra Pacifico Burlamachi (Pseudo), *Vita di Fra Girolamo Savonarola*, Edizione di Venezia, 1829, pag. 39: „Che non gli pareva poi poter vivere seza lui.” apud Orestes Brownson, *Savonarola: his Contest with Paganism* în „Brownson's Quarterly Review”, April, 1851 (art. IV), p.3, în www.orestesbrownson.com (2007).

⁸ Prima încercare a lui Savonarola, ca predicator, a fost atât de nefericită, încât, către sfârșitul predicilor sale din Postul Mare, ascultătorii săi nu erau mai mulți de douăzeci și cinci. Le-a comu-

La acest refugiu, sub un rododendron, care era principalul ornament al grădinii mănăstirii Sf. Marcu, și-a început el seria de predici, pentru prima dată, în fața unui auditoriu nu foarte numeros, dar care, în scurt timp, s-a înmulțit atât de mult, încât a fost necesar să se mute în biserica mănăstirii. Dar și biserica a devenit în curând prea mică pentru a putea cuprinde numărul mare al ascultătorilor din afara granițelor Florenței, care era în continuă creștere; prin urmare, lui Fra Girolamo, care devenise stareț la Sf. Marcu, i s-a permis să predice în catedrala din Florența.

Pentru a înțelege ascensiunea lui Savonarola în Florența, trebuie să menționăm viziunile sale apocaliptice. El a întărit tema consecventă în istoria Florenței conform căreia florentinii erau un popor căruia Dumnezeu i-a hărăzit un destin deosebit. El a descris mileniul ca pe o epocă care îi va lăsa pe florentini purificați și deținători ai locului de frunte în noua Împărăție. Unul din numeroasele aspecte care explică popularitatea lui Savonarola a fost erudiția sa care, „deși nu era profundă și nici originală, era suficient de vastă pentru a suscita atât interesul învățaților umaniști, ca de exemplu Giovanni Pico della Mirandola (1463-1494)”, cât și pe cel al multor literați florentini⁹.

Tema primelor sale predici a fost prezentarea anumitor pasaje din Apocalipsă într-o modalitate în care să inspire groază și neliniște; din aceste pasaje el și-a făcut auzite concluziile, cu tonalitatea și autoritatea unui profet, referitoare la marea criză la care „se putea aștepta” Biserica lui Dumnezeu, și nemaiauzite nenorociri pentru aceasta, mânia de care nu exista scăpare decât prin căință¹⁰.

Mulțimile așteptau ore în șir la ușile catedralei sosirea predicatorului, iar Villari a estimat că mulțimile care-i ascultau predicile numărau 10.000 sau 12.000 de oameni. Eisenbichler apreciază că în zilele sale de glorie, Savonarola predica unor mulțimi de aproximativ douăzeci de mii de oameni¹¹. Sentimentele ascultătorilor se legănau la glasul predicatorului precum câmpurile cu grâne bătute de vânt, aici ardeau de indignare, aici se înmuiau în lacrimi. „Am fost copleșit de plâns și nu am putut continua”, scria un ascultător notând o predică, iar Savonarola însuși simțea efortul deosebit și adesea se scufunda în scaun complet epuizat¹². La entuziasmul mulțimilor față de predicator, s-au adăugat recunoștința și venerația pentru mesagerul lui Dumnezeu, iar efectul tuturor acestor

nicat atunci acestora că, în loc să mai țină predici, de la acea dată, se va dedica exclusiv studiului Sfintei Scripturi. Apud O. Brownson, *op. cit.*, p. 3.

⁹ John Rigby Hale, *Dictionary of the Italian Renaissance*, Thames and Huson, New York, 1991, p. 292.

¹⁰ O. Brownson, *op. cit.*, p. 4.

¹¹ McGeown, *op. cit.*, p. 3.

¹² Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 468.

sentimente combinate a fost atât de puternic și atât de contagios, încât părea că a fost restaurată cea mai frumoasă vârstă a Bisericii de la începuturi¹³.

Pentru a se bucura de partea lor de mană miraculoasă, care se pogora peste ei cu atâta abundență din ceruri, locuitorii din localitățile și cătunele învecinate și-au abandonat casele, și oamenii de la munte au coborât din Apenini, îndreptându-și ochii spre Florența. Acolo, mulțimile de pelerini se grăbeau în fiecare dimineață, de îndată ce se deschideau porțile la prima ivire a zorilor, fiind găzduiți mereu cu frățietate. Ei au fost îmbrățișați pe stradă ca frații, chiar înainte de a li se cunoaște numele, și existau unii cetățeni pioși care găzduiau în casele lor chiar și câte patruzeci de oameni la un moment dat¹⁴.

Dacă ne gândim că acest entuziasm a fost menținut timp de șapte ani la rând, că trebuia să predice separat pentru bărbați, femei și copii, deoarece era imposibil să-i primească pe toți împreună în catedrală, înțelegem strigătele de furie ale facțiunii *Palleschi*¹⁵, care îl denunța la curtea de la Roma, în fiecare zi, și îl amenința, în gura mare, cu spânzurătoarea; cu greu ne putem hotărî, astfel, ce să admirăm mai mult la Savonarola: fecunditatea sa inepuizabilă ca predicator al Evangheliei, sau fecunditatea inepuizabilă cu care spiritul s-a înălțat deasupra regiunii răvășite de furtuni populare, sau încrederea sa cu-adevărat supraumană în ajutorul de sus, care credea că nu îl putea lăsa de izbeliște.

Predicarea sa plină de amenințări este strâns legată de evenimentele naționale. Italia, Roma și Florența sunt insistent apostrofate. Într-o critică aspră și exuberantă, el acuză călugării și fețele bisericesti că sunt responsabili de „această furtună”, de „aceste rele”. El a prevestit că Dumnezeu va trimite pedepse asupra bisericii Sale pentru a o purifica: „Biserica va fi reformată, dar Italia va fi mai întâi biciuită, iar pedepsirea ei este iminentă”¹⁶. Profețiile călugărului păreau că se apropie de împlinire când, la Florența, în 1494, a ajuns vestea că regele Franței, Carol al VIII-lea, invadase Italia. Aceasta s-a întâmplat pe când Savonarola predica din textul „Iată aduc potop de ape peste pământ” (*Fc* 6,17). Această coincidență nu a făcut decât să-i sporească reputația.

Conținutul global al predicilor sale se concentrează deci în trei puncte: Biserica trebuie să fie pedepsită; prin această pedeapsă reînnoită; reînnoirea se va

¹³ Burlamachi, *op. cit.*, pag. 39: „*Talche pareva proprio Una Chiesa primitiva*”.

¹⁴ O. Brownson, *op. cit.*, p. 4.

¹⁵ *Ibidem*, p. 4: *Palleschi* a fost numele adoptat de către partizanii familiei Medici, de la cele trei *Palle* sau mingi de pe blazonul familiei. Prietenilor lui Savonarola aceștia le-au dat porecla de *piagnoni*, plângăcioșii; iar aceștia au replicat numind-i pe adversarii cei *călduți*, termenul utilizat efectiv în original, pentru care am propus înlocuirea cu numele facțiunii, mai ușor de utilizat și mai istoric.

¹⁶ Henri Daniel-Rops, *Church History*, vol. 4, Trans. Audrey Butler, E.P. Dutton & Co. Inc., New York, 1961, p. 229.

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

întâmpla curând. Savonarola este un impresionant tipic exemplu de predicare penitențială de natură apocaliptică, cutremurător, dar cu rezultate deseori oscilante. El face o denunțare a profundelor contraste ale epocii renascentiste; ale abuzurilor Bisericii, ale aberațiilor papatului, a marelui conflict monahal dintre libertinism și conservatorism. Cazul Savonarola constrânge la a ne da seama de diferența esențială care există, în Biserică, între persoană și funcție. Și aceeași luptă a lui Savonarola este un exemplu incisiv al unei probleme centrale a catolicismului modern, definiția corectului raport dintre funcție, ierarhie și individ, Biserică și conștiință individuală¹⁷.

Predicile lui Savonarola erau ca lumina fulgerului și reverberațiile tunetului. Era de dator să se rețeze cu toponul de la rădăcină răspândirea desfrânării în loc să descrie consolarea adusă de iertare și de comuniunea cu Domnul. El insista mai mult asupra amenințărilor mâinii divine decât asupra izvoarelor milosteniei cerești aducătoare de consolare. Nu lipseau din predicile sale descrieri tandre ale iubirii și milosteniei cerești, dar blestemele proferate la adresa păcătoșeniei vremurilor sale depășeau rugămintele blânde.

El a descris metoda sa spunând, „Eu sunt ca grindina. Acoperiți-vă dacă nu vreți să cadă peste voi și să vă lovească. Și amintiți-vă că v-am spus, acoperiți-vă capul cu un acoperământ care este făcut din virtute și grindina nu vă va atinge”¹⁸.

Mesajul său se adresa atât clerului de toate rangurile, cât și oamenilor de rând, iar săgețile indignării sale cădeau adesea peste palatul lui Lorenzo. Pe clerici îi acuza de lăcomie pentru prebendă și aur și o devoțiune mai mare față de aspectul exterior al ceremoniilor decât față de viața sufletească. El se adresa Florenței în termeni afectuoși, ca obiect al iubirii sale și adesea exclama „Florența mea.” Florența a fost orașul lui Savonarola la fel cum Geneva a fost orașul lui Calvin sau Edinburgh, orașul lui Knox. Portretizând nesinceritatea clerului, el spunea: „În zilele noastre, prelații și predicatorii sunt înlănțuiți la pământ de iubirea lor pentru lucrurile lumești. Îngrijirea sufletelor nu mai este preocuparea lor. Ei se mulțumesc să primească veniturile. Predicatorii predică pentru a face pe placul prinților și pentru a fi lăudați de aceștia. Ba au făcut mai rău de atât. Nu numai că au distrus Biserica Domnului, dar au clădit o nouă Biserică după chipul lor. Mergeți la Roma și vedeți! În conacele marilor prelați nu există altă preocupare decât cea pentru poezie și arta oratorică! Îi veți găsi pe toți ținând în mâini cărți de științe umaniste, spunându-și unul altuia că pot îndruma sufletele oamenilor cu ajutorul lui Vergiliu, Horațiu și Cicero ... Prelații de altădată aveau mai puține mitre și pocale din aur

¹⁷ Joseph Lortz, *Storia della chiesa considerata in prospettiva di storia delle idee*, volume II (Evo moderno), edizione italiana a cura di Boris Ulianich, Edizioni Paolini, Torino, 1987, p. 88.

¹⁸ G. Savonarola, *German translated of 12 sermons and the poem De ruina mundi* by H. Schottmüller (Sermon, March 14, 1498), Berlin, 1901, p. 111.

Preot Drd. Iulian-Mihail Vasile

și puținul pe care-l aveau este împărțit pentru ușurarea nevoilor celor săraci. Dar prelații noștri, de dragul de a obține pocale, îi jefuiesc pe săraci de singurele lor mijloace de trai. Nu știți ce vă spun! Ce faci Tu, Doamne! Ridică-Te și vino să-Ți eliberezi Biserica din mâinile diavolilor, din mâinile tiranilor, din mâinile prelaților samavolnici”¹⁹.

S-ar putea compune colecție cu adevărat magnifică din apelurile emoționante adresate de el copiilor care făceau parte din ascultătorii săi. Niciodată inima predicatorului nu tindea la mai multă blândețe, ca atunci când vorbea cu această parte inocentă și foarte prețuită din turma lui; el a făcut apel la ei ca să culeagă roadele muncii sale și să vegheze asupra viitorului destin al țării²⁰; dar, între timp, el a pregătit calea pentru venirea acestor vremuri fericite, aducând la îndemâna înțelegerii lor marile dogme ale credinței, și făcând presiuni pentru aplicarea unor reforme salutare în educația din familie. El le spunea mamelor că ele au eșuat în cea mai sfântă din îndatoririle lor, când au transferat grija creșterii copiilor lor femeilor mercenare, care le-au transmis acestora viciile lor, corupându-i astfel încă din leagăn²¹. El spunea taților că erau obligați să dea fiilor lor, chiar de la o vârstă fragedă, acel fel de educație și instrucție elementară (în care era inclus studiul limbilor moarte), fără de care abilitățile lor naturale nu-și pot atinge dezvoltarea deplină mai târziu în viață²².

Legat de acele lucrări de căpătâi pe care popoarele antichității le-au lăsat în urmă, el a recunoscut caracterul lor auxiliar la civilizația modernă, considerându-le instrumente ale culturii pentru dezvoltarea imaginației și gustului artistic; dar însușirea acestor decorațiuni străine nu trebuie să constituie o piedică în calea considerării creștinismului ca fiind singura fundație și cheie de boltă a structurii. El aproba ca profesorii din Florența să-și pregătească elevii pentru a înțelege geniul lui Homer, Virgiliu și Cicero, dar, întrucât, din punctul său de vedere, geniul părinților Bisericii era mai profund și sublim, el a cerut ca cele mai bune lucrări ale Sfântului Ieronim și ale Sfântului Augustin (și în special tratatul *De Civitate Dei*), ar trebui să se bucure de aceeași atenție ca și autorii profani: „să nu fie posibil ca tinerii să primească o lecție de păgânism fără a primi, în același timp, o lecție de creștinism, iar elocința și adevărul să poată fi predate simultan”²³. Din același motiv, el dorea ca memoria copiilor să fie încărcată, de la mai fragedă vârstă, cu poveștile

¹⁹ Pasquale Villari, *Life and Times of Savonarola, Florence, 1859-1861*, second edition 1887, english translated by Mrs. Villari, London, 1888-1899, vol. I, p. 183 și urm.

²⁰ O. Brownson, *op. cit.*, p. 9, vezi *Predica pentru cea de-a treia Duminică din Postul Sfințelor Paști*.

²¹ *Ibidem*, p. 9-11, vezi *Predica pentru Sâmbăta Mare*.

²² *Ibidem*. Aceasta este probabil cea mai remarcabilă predică din întreaga colecție pentru păreriile sale cu privire la educația creștină.

²³ *Ibidem*.

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

sfinților și martirilor, care onoraseră Biserica cu virtuți eroice într-un sens superior filosofilor Antichității. El obișnuia să spună că un copil care se ferește de păcat, după ce ajunsese la vârsta liberului arbitru, dobândește atâta neprihănire a minții și a inimii, încât îngerii din cer îl vizitează adesea.

Către apogeul vieții sale, prin predicile sale, el s-a dedicat în mod deosebit dorinței de a vedea eliberate viețile florentinilor de orice urmă păgână care ducea la exacerbarea cultului umanist din acea perioadă. Ca profet auto-proclamat, ca instrument al lui Dumnezeu pentru Florența, Savonarola a început un program de curățire a orașului de îndelung veneratele sale deșertăciuni umaniste. Obsedat de imaginea răutății umane pe care o vedea, el dorea să scape Florența de toate felurile de vicii; călugărul a avut o atitudine fermă de condamnare față de frivolitate, poezie, sex, jocuri de noroc, haine elegante și bijuterii. Urma să nu mai fie nici o imagine a nudului, nici o plecăciune artistică față de zeitățile păgâne²⁴. Toate au culminat cu spectacolele de ardere a deșertăciunilor („bonfire of vanities”) din 1496 și 1497.

Discursurile lui Savonarola abundau în episoade imaginare avântate și amețitoare care luau locul calmului și expunerii logice. În seara dinaintea ultimei sale predicii în Postul Nașterii lui Iisus (Advent) 1492, Savonarola arăta, în mijlocul cerului, o mână care ținea o sabie cu următoarea inscripție: Iată sabia Domnului care se va coborî deodată și degrabă pe pământ – *Ecce gladius Domini super terram cito et velociter*. Deodată sabia s-a întors către pământ, cerul s-a întunecat, și din cer a început să cadă o ploaie de săbii, săgeți și flăcări. Cerurile s-au cutremurat de tunete, iar lumea a rămas pradă foamei și morții. Viziunea s-a încheiat cu porunca dată predicatorului să facă aceste lucruri cunoscute. În repetate rânduri el s-a referit la această viziune profetică²⁵. Ea a fost păstrată în memorie și printr-o medalie, care reprezenta, pe o parte, pe Savonarola, iar pe cealaltă, o sabie în ceruri, ținută de o mână și îndreptată în jos către un oraș.

Inscripția de pe sabia cerească reprezintă exemplar stilul predicilor lui Savonarola, impulsiv, în imagini picturale, exploziv, uimitor, nepărtinitor și instructiv. Și cu toate acestea lăsa o impresie profundă asupra oamenilor din diferite clase. Pico della Mirandola cel bătrân a descris efectul minunat pe care l-a avut asupra lui. Odată, când a anunțat că textul ales de el era Facere 6, 17 – „Și iată că eu am să fac să vină un potop de ape pe pământ” – Pico spune cum a simțit că un fior rece îi străbate trupul și i s-a ridicat părul măciucă. Dar imagistica prediciei, așa strălucitoare și ciudată cum era, nu este o explicație suficientă a puterii predicatorului.

²⁴ Richard Cavendish, *Execution of Savonarola*, în „History Today” 48, no. 5, May 1998, p. 34.

²⁵ La 1 noiembrie, 1494, etc. Vezi Schottmüller, *op. cit.*, p. 28 și următoarele. Motto-ul, *cito et velociter*, i-a fost repetat lui Savonarola de către Fecioară în viziunea raiului pe care a avut-o el în 1495.

rului florentin. Predicatorul însuși ardea de pasiune religioasă, având o simțire și pioșenie profundă. El avea ochii unui mistic și vedea dincolo de aspectul exterior și ritualul emoției interioare a puterii spirituale.

Elementul biblic a fost și el o trăsătură remarcabilă a predicilor sale. Discursurile sale cele mai renumite au fost despre arcă, Exod, profeții Agheu, Ezechia, Amos și Osea și Apocalipsa lui Ioan. El a insistat asupra autorității Scripturii. „Eu predic regenerarea Bisericii,” spunea el, „având Scriptura drept singur îndrumar”²⁶.

Spre deosebire de mulți teologi din vremea sa, el nu predica mult din Sfinții Părinți, ci din Scriptură și în graiul local. Prin urmare, oamenii îl puteau înțelege și puteau profita din predicile sale. Savonarola avea cunoștințe enciclopedice despre Biblie. Crawford îl descrie pe Savonarola ca pe „un cititor înflăcărat al Bibliei”, căci o „știa aproape pe de rost, de la Geneză până la Apocalipsă”²⁷. Old este de aceeași părere: „Cunoștințele sale din Scriptură erau considerate extraordinare de către contemporanii săi. De fapt, se spunea că știa mare parte din Biblie pe de rost”²⁸. Aceste cunoștințe urmau să-i fie de mare folos, când, în ultimele sale zile dinaintea execuției, fiind lipsit de Biblia sa, el și-a scris *Meditațiile din închisoare* despre Psalmii 31 și 50: „trimiterile la Scriptură se întâlnesc peste tot... scăpări neînsemnate sau îndepărtări de la Vulgata sugerează faptul că Savonarola nu avea Biblia la îndemână în timp ce scria și că el cita din memorie”²⁹.

După cum subliniază Old, Savonarola și-a fundamentat autoritatea predicilor sale pe însăși autoritatea Scripturilor. Fra Girolamo spunea următoarele: „Dacă mă întrebați despre autoritatea predicilor mele, eu vă răspund așa: ceea ce spun eu vine din Scripturi, ceea ce spun eu este Evanghelia, are autoritate; când spun că vine din altă parte, atunci nu sunteți obligați să credeți ce spun”³⁰.

Elocința amvonului degenerase la vremea respectivă într-un schimb de argumente scolastice, iar predicatorii la modă, făcând un amestec difuz între argumentele scripturistice și logică, au aruncat acest praf uscat în ochii ascultătorilor lor,

²⁶ Andreas Gottlob Rudelbach, *Hieronymus Savonarola and seine Zeit, aus den Quellen dargestellt*, Hamburg, 1835, p. 333-346, prezintă o descriere elaborată a atitudinii lui Savonarola față de Biblie și citează dintr-una din predicile lui Savonarola despre Exod astfel: „Teologii vremurilor noastre au pângărit totul prin disputele lor necuviincioase și asurzitoare. Ei nu știu câtuși de puțin despre Biblie, nici măcar nu știu titlurile cărților ei”.

²⁷ William H. Crawford, *Girolamo Savonarola: A Prophet of Righteousness*, OH: Jennings and Graham Cincinnati, 1907, p. 34.

²⁸ Hughes Oliphant Old, *The Reading and Preaching of the Scriptures in the Worship of the Christian Church*, vol. 3, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1999, p. 570.

²⁹ „Introducere” de Donnelly în G. Savonarola, *Prison Meditations on Psalms 50 and 31*, Edited and Translated by John Patrick Donnelly, S.J., Reformation Texts with Translation (1350-1650), Series Biblical Studies, vol. 1, WI: Marquette University Press, Milwaukee, 1994, p. 20.

³⁰ Old, *op. cit.*, p. 581.

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

fără să le pese de lucrurile care țin de credință și de Dumnezeu³¹. Atunci când a apărut Savonarola cu abundența de citate din Scripturi, acestea și-au găsit ecou în inimile oamenilor simpli, ca niște tunete repetate, nemaiauzite până atunci. Amos era, pentru el, tipul acela al simplității necioplite și energice de care îi place lui Dumnezeu să se folosească pentru a smeri cunoștințele celor înțelepți³²; iar profețiile păstorului din Tecoa păreau, prin aplicarea pe care le-a dat-o Savonarola, să fi fost destinate în special idolatriei intelectuale în care era cufundată Florența în acea perioadă. „Când profetul, vorbind despre păcatul de neiertat al poporului lui Israel (Amos 2, 8), le reproșează că au băut din vinul celor năpăstuiți, „vinum biberunt damnatorum”, Fra Girolamo declară florentinilor că acest vin blestemat nu este altceva decât păgânismul, cu amintirile sale antice, voluptatea sa și ceremoniile sale profane”³³. Cei care jură pe păcatul Samariei, „qui jurant delicto in Samaria”, sunt, pe de o parte, tinerii din Florența, care sunt mândri de mândrie să alerge după logică și filosofie, și, pe de altă parte, profesorii de teologie, care nu pot studia nimic în afara acelor subtilități zadarnice care nu fac decât să alimenteze disputele dintre școli³⁴. Tot așa, cei care strigă: „Vie este calea cetății Beer-sheba!” („Vivit via Beersheba” – Amos 8,14) sunt oamenii învățați care fac un idol din știință. Interdicția impusă de Isaac fiului său Iacov să ia o soție din rândul fetelor lui Canaan a fost un avertisment profetic pentru creștini, pentru a-i împiedica să caute adevărul în cărțile filosofilor³⁵.

Este ușor de înțeles cum Savonarola, cu atâta înflăcărare și zel, a ajuns să atragă și să emoționeze mulțimile, ori de câte ori el își sfătuia ascultătorii să citească Sfintele Scripturi, sau când vorbea despre învățăturile mângâietoare pe care el însuși le deprinsese din acestea: „[...] Ce mângâiere nespuse află inima unui creștin în lectura Sfintelor Scripturi! Cel care este ostenit de lungul pelerinaj al vieții se odihnește câteodată pe drum, pentru a-și reface puterile cu aceste merinde, apoi se bucură de prezența lui Hristos Însuși și se consolează cu lacrimile dulci pe care le varsă în timp ce contemplă mila lui Dumnezeu³⁶ [...] Vai, Florență, fă cu mine ce vei voi; am urcat în amvon azi pentru a vă avertiza să nu îmi distrugeți truda, căci ea este truda lui Hristos Însuși. Dacă trăiesc sau dacă mor, sămânța pe care am semănat-o în inimile oamenilor oricum va rodi. Chiar dacă dușmanii mei ar fi destul de puternici să mă alunge de la zidurile voastre, prin aceasta eu nu voi fi doborât; căci pot găsi undeva singurătatea în care să găsesc

³¹ O. Brownson, *op. cit.*, p. 7, vezi *Predica pentru Duminica a patra a Postului Mare*.

³² *Ibidem*, vezi *Predica pentru a doua duminică de Advent*.

³³ *Ibidem*, vezi *Predica de marți, după prima duminică din Postul Mare*.

³⁴ *Ibidem*, vezi *Predica de marți, după Duminica a patra din Postul Mare*.

³⁵ *Ibidem*, vezi *Predica pentru Vinerea Mare*.

³⁶ *Ibidem*, p. 8, vezi *Predica pentru marți, după a patra Duminică din Postul Sfințelor Paști*.

Preot Drd. Iulian-Mihail Vasile

refugiul în Biblia mea și să mă bucur de pacea și odihna pe care cetățenii tăi nu au puterea să o tulbure”³⁷.

Un alt element care a dat vigoare și putere predicilor lui Savonarola a fost elementul profetic. Savonarola pretindea că este un profet care dezvăluie lucruri care, pentru a folosi cuvintele sale, „depășesc aria de cunoștințe, naturală pentru orice ființă”. Acest element putea fi un semn de slăbiciune, dacă nu era asociat cu o mare personalitate, aplecată spre scopuri mărețe. Severitatea avertismentelor sale a fost adesea atât de înfricoșătoare încât predicatorul însuși se sfia să le comunice. Odată, el a vegheat și s-a rugat o noapte întreagă să poată fi scutit de obligația ce-i revenea de a face cunoscut un mesaj, dar a fost în zadar. Predica, pe care a ținut-o totuși, a fost descrisă de el ca fiind înspăimântătoare³⁸.

Încrederea lui Savonarola în originea divină a numirii sale de sus drept vestitorul unor lucruri deosebite și-a găsit expresia nu numai din amvon, ci și în două dintre lucrările sale, „Manualul revelațiilor” (*Manual of Revelations*, 1495) și „Dialog despre adevăr și profeție” (*Dialogue concerning Truth and Prophecy*, 1497). Cel de al doilea opuscul, cu un număr de predici ale lui Savonarola a fost introdus în Index. În cel dintâi, autorul declară că de mult timp prevestea lucruri viitoare, prin intermediul inspirației divine, spunând că „Dumnezeu m-a pus aici și mi-a zis, «Te-am pus pe Tine păzitor în centrul Italiei ... când vei auzi un cuvânt care va ieși din gura Mea, să-i înștiințezi»” (Iezechiel 3, 17)³⁹.

Dacă am fi inclinați să considerăm că Savonarola a greșit pretinzând că are viziuni profetice, i-am ierta cu ușurință greșeala datorită zelului său înflăcărat și motivelor neprihănite care l-au animat. El a aplicat profețiilor sale cuvintele lui Hristos, ca nici un amănunt, cât de neînsemnat, să nu fie trecut cu vederea până nu se îndeplinesc aceste profeții.

Nici unul din mesajele sale nu a fost mai celebru decât cel pe care l-a primit în vizita sa în rai (martie 1495). Înainte de a porni în călătorie, câteva doamne s-au oferit să-l însoțească. El a refuzat Filosofia și Retorica. Acceptând tovarășia Credinței, Simplității, Rugăciunii și Răbdării, el s-a întâlnit pe drum cu diavolul în straie de călugăr⁴⁰. Cu această ocazie, diavolul a făcut observații la adresa caracterului supranatural al prezicerilor sale. Savonarola ar fi trebuit să rămână la virtutea predicatorului, să denunțe viciile și să lase profeția deoparte. Unui profet i s-a dat întotdeauna crezare prin miracole. Ade-

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 469.

³⁹ *Ibidem*, p. 470.

⁴⁰ Herbert Lucas, *Fra Girolamo Savonarola. A biographical study based on contemporary documents*, St. Louis, 1900, p. 55-61. Vezi și François Tommy Perrens, *Jerome Savonarola, d'après les documents originaux*, vol. II, Paris, 1853, p. 167-177.

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

vărații profeți erau oameni sfinți, iar diavolul l-a întrebat pe Savonarola dacă el credea că a atins un stadiu superior al sfințeniei. El a îndrăznit apoi să arate că profețiile lui Savonarola nu s-au împlinit întotdeauna. În acest timp ei ajunseseră la porțile raiului unde, prudent, diavolul i-a părăsit. Zidurile raiului – conform descrierii lui Savonarola – erau din diamante și alte pietre prețioase. Deasupra lor fluturau zece flamuri pe care erau scrise rugăciunile Florenței. Cu ajutorul îngerilor, vizitatorul s-a urcat pe o scară până la tronul Fecioarei care i-a dat o coroană și o piatră prețioasă și apoi, cu Iisus în brațe, a implorat Sfânta Treime pentru florentini. Rugămintea a fost ascultată, iar florentinilor le-a fost promisă o epocă de prosperitate precedată de o perioadă de necazuri. În această nouă perioadă, orașul avea să fie mai puternic și mai bogat decât a fost vreodată.

Se pune întrebarea dacă Savonarola a fost un profet adevărat sau dacă s-a lăsat pradă iluziilor proprii, luând imaginațiile sale, înflăcărare de propria-i evlavie religioasă, drept comunicare directă din partea lui Dumnezeu⁴¹. Papa Alexandru al VI-lea a făcut din „declarația prostească” a lui Savonarola că „ar fi profet” una din învinuirile aduse acestuia⁴².

În *Manualul revelațiilor*, Savonarola avansează patru considerente pentru a dovedi că era un profet adevărat – certitudina sa subiectivă, adevărarea prezicerilor sale, efectul acestora în ajutarea cauzei reformei morale în Florența și faptul că acestea au fost acceptate de oamenii din oraș. Profețiile sale, spunea el, nu ar fi putut veni din astrologie pentru că el respingea astrologia și nici dintr-o imaginație bolnavă, pentru că acest fapt nu era în concordanță cu cunoștințele sale vaste în domeniul Scripturilor, și nici de la diavol, pentru că diavolul ura predicile sale și el nu are știință despre evenimente viitoare.

Pentru noi, singurul test valabil constă în faptele istorice. Au fost profețiile lui adevărate? Cele două profeții, a căror adevărare este subliniată, au fost revoluția politică din Florența, care a avut loc, și venirea lui Carol al VIII-lea de peste Alpi. Savonarola a văzut în Carol un nou Cyrus a cărui venire putea elibera Florența de legăturile sale politice și putea iniția o nouă epocă de libertate civică. El a mai prezis și retragerea ulterioară a lui Carol. Philippe de Commines (scriitor și diplomat la curtea regelui francez), care l-a vizitat pe Savonarola în mănăstirea Sf. Marcu după ce începuseră procesele care au urmat venirii lui Carol în Italia, a plecat impresionat de pioșenia și candoarea călugărului, și a declarat că acesta i-a prezis cu certitudine, lui și regelui, „lu-

⁴¹ Paolo Luotto, *Il vero Savonarola ed il Savonarola di L. Pastor*, Florence, 1897, p. 620. Vezi și Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 470.

⁴² Vezi textul în James Louis O’Neil, *Was Savonarola really excommunicated?*, Marlier, Callanan & co., Boston, 1900, p. 10 și următoarele. Răspunsul lui Savonarola la p. 26 și urm.

cruri pe care nimeni nu le crezuse la vremea aceea, dar care s-au adeverit într-un tot de atunci încoace⁴³.

În timp ce un număr de anunțuri profetice solemne au rămas neadeverite, ar fi corect să presupunem că restul erau pur și simplu prezicerile unui observator pătrunzător care urmărea evoluția evenimentelor. Multă lume avea încredere în călugăr ca profet, dar ea a cerut din ce în ce mai insistent ca el să-și dovedească afirmațiile profetice cu un miracol. Chiar și prezicerile care s-au adeverit parțial, ca, de exemplu, venirea lui Carol al VIII-lea peste Alpi, nu s-au îndeplinit pe deplin, în sensul unei îmbunătățiri permanente a situației politice, așa cum spera Savonarola.

Declarația profesorului Bonet-Maury exprimă bine cazul. Așa-numitul dar profetic al lui Savonarola nu a fost cu nimic mai mult decât intuiție politică și religioasă⁴⁴. Unele dintre prezicerile sale nu se înscriau în ceea ce se așteaptă să fie profețiile creștine, ca de exemplu noua umilire a Pisei. Florentinii erau flatați de marea onoare pe care profetul o făcea orașului lor, dar și de prezicerile sale referitoare la dominațiile pământești și gloria cerească a Florenței. În *Manualul Revelațiilor* el exclama: „În timp ce Florența se află în mijlocul Italiei, ca inima în mijlocul trupului, Dumnezeu a preferat să o aleagă pe ea să fie locul de unde se răspândește în întreaga Italie acest anunț profetic⁴⁵.”

Dimensiunea profetică și penitențial-apocalitică a predicilor sale se desprinde în mod deosebit din conflictul pe care fra Girolamo l-a avut cu papa Alexandru Borgia.

Existau mulți predicatori morali în întreaga lume creștină care afuriseau abuzurile clerului, iar papa avea cunoștință despre zvonurile care circulau în legătură cu moralitatea stilului său de viață. Ce a făcut ca Savonarola să fie diferit de aceștia, a fost faptul că pretindea că are o percepție profetică. Mai alarmant pentru papă era faptul că Savonarola făcea legătura între pedeapsa care urma să vină și invadarea Italiei de regele Franței. Alexandru, ca mulți dintre papii medievali, se

⁴³ Villari, *op. cit.*, vol. I, p. 855 și Gaston Bonet-Maury, *Les Précurseurs de la Réforme et de la liberté de conscience ... du XIIe et XIIIe siècle*, Paris, 1904, p. 232.

⁴⁴ Acesta este punctul de vedere al lui Lucas, pp. 69 și următoarea, Pastor, Creighton, III. 248, care declara „pretențiile profetice o iluzie,” și Villari. Cel din urmă autor spune, I. 362 și următoarele, „nu este oare posibil ca Savonarola să fi fost intoxicat de sentimentul că previziunile mai timpurii fuseseră împlinite, și, pe măsură ce menținerea poziției sale crescuse în ultimii ani ai vieții, s-a simțit forțat să recurgă din ce în ce mai mult la harul său ca și cum acesta era real?” Rudelbach dedică un capitol lung profețiilor lui Savonarola, p. 281-333. Pastor discută pe larg pretinsul dar profetic al lui Savonarola în lucrarea sa *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* (1886), III, 146 și urm., și când îl combatea pe Luotto în lucrarea *Zur Beurtheilung Savonarolas* (1898), apud Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 471.

⁴⁵ Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 471.

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

temea de orice amenințare la adresa puterii sale. Corupția morală, chiar și deraierea doctrinară, nu îl interesau așa de mult, atâta timp cât autoritatea bisericii, propria sa autoritate, nu era pusă sub semnul întrebării.

Pentru Alexandru, adevărata problemă era politică. Faptul că Savonarola îi instiga pe florentini să creadă că francezii erau aliații lor a împiedicat Florența să se alăture „Ligii Sfinte.” Această alianță, care consta din: papă, împărat, Regele Spaniei, Republica Veneția și ducele orașului Milano, a fost organizată pentru a apăra Italia împotriva turcilor și a proteja drepturile papei. Scopul său imediat era să-i gonească pe francezi din Italia⁴⁶. Florența a refuzat să se alăture Ligii, deoarece florentinii aveau nevoie de ajutorul unei puteri străine, Franța, ca să-i ajute în a împiedica reîntoarcerea familiei Medici, despoți ai orașului timp de multe generații.

Conflictul a început cu ordinul papii, la 25 iulie 1495, ca Savonarola să pornească către Roma pentru a răspunde acuzațiilor. Ordinul lui Alexandru, care cerea călugărului să se prezinte la Roma, s-a bazat pe anunțarea faptului că prezicerile sale despre evenimente viitoare veneau prin revelații divine⁴⁷. În același timp, papa și-a exprimat marea bucurie la aflarea veștii că dintre toți lucrătorii din via Domnului, Savonarola era cel mai zelos și a promis să-l întâmpine în orașul etern cu dragoste și afecțiune frățească. Savonarola nu a dat curs ordinelor suveranului pontif, invocând motive de sănătate și pericolele care îl pot pândi pe drumul spre Roma. Vechiul său rival la amvon Fra Mariano de Gennazzano și alți dușmani erau la Roma și puneau la cale intrigi împotriva lui, iar familia Medici câștiga repede favorurile papii.

Prima scrisoare a lui Alexandru, la 9 septembrie 1495, în care acesta interzicea călugărului să predice, a condamnat nebunia prostească a lui Savonarola de a se amesteca în problemele politice italiene și anunțarea faptului că este un mesager special trimis de Dumnezeu. În replică, Savonarola a răspuns acuzațiilor și, la invitația senioriei, a continuat să predice. La 16 octombrie 1495, suveranul pontif i-a interzis să predice deschis sau în particular. Pastor remarcă: „Era cât se poate de limpede că Savonarola era vinovat de nesupunere față de autoritatea papală”⁴⁸.

Timp de cinci luni, călugărul a rămas retras în mănăstire, dar la 17 februarie 1496, la rugămintea senioriei de a ține predicile Postului Mare, el s-a urcat din nou în amvon. Afirmând că papa ar putea greși, el a adoptat o poziție îndrăznească. „Papa”, a spus el, „îmi poate da ordin să fac ceva care contravine legii iubirii creș-

⁴⁶ W.H. Crawford, *op. cit.*, p. 168.

⁴⁷ Vezi documentul la H. Lucas, *op. cit.*, p. 180 și O’Neil, *op. cit.*, p. 9 ș.u. Originalul se află la Rudelbach.

⁴⁸ Ludwig Pastor respinge poziția lui P. Luotto în *Zur Beurteilung Savonarolas: Kritische Streifzüge*, Published by Herder, Freiburg, 1898, p. 66.

tine sau evangheliei. Dar, dacă într-adevăr îmi dă așa un ordin, îi voi spune, tu nu ești păstor. Nu Biserica Romană, ci tu greșești”.

De atunci, el și-a ridicat glasul, cum nu o mai făcuse înainte, împotriva corupțiilor orașului papal. Predicând despre Amos (4, 1) la 28 februarie 1496, el a exclamat: „Cine sunt vacile grase din Bashan de pe munții din Samaria? Ele sunt curtezanii Italiei și ai Romei. Sau, nu sunt ei? O mie e prea puțin pentru Roma, zece mii, douăsprezece mii, paisprezece mii sunt prea puțini pentru Roma. Pregătește-te, vai, Romă, căci grozave vor fi pedepsele tale!”⁴⁹

Constatând că amenințările nu vor închide gura lui Savonarola, Alexandru a recurs la mită, o artă în care era foarte priceput. Prin intermediul unui dominican trimis la Florența, el i-a oferit călugărului de la Sf. Marcu pălăria de cardinal. Dar Alexandru și-a greșit omul și, într-o predică din august 1496, Savonarola a declarat că el nu vrea nici mitră și nici pălărie de cardinal, ci numai darul pe care îl dă Dumnezeu sfinților Săi – moartea, o pălărie purpurie, o pălărie înroșită cu sânge. Herbert Lucas interpretează oferirea pălăriei de cardinal nu ca șiretlic, ci ca un presupus scop bun al lui Alexandru, pentru a-și arăta aprecierea față de un om cinstit, dar greșit îndrumat”.

Anotimpul carnavalului din 1496 și cele din următorii doi ani au oferit dovezi remarcabile pentru modul în care Savonarola reușea să impună convingerile sale religioase florentinilor. Carnavalul, care fusese scena unor benchetuieli sălbatice, a fost transformat într-o sărbătoare semi-religioasă. Acestei „sărbători a pietrelor”, pe care senioria nu reușise să o suprimă, Savonarola, împreună cu ajutoarele sale i-a substituit o sărbătoare religioasă, care s-a numit reformarea băieților. Acești „băieți ai lui Fra Girolamo,” după cum îi numește Landucci, mărșăluiau pe străzile orașului, cântând imnuri compuse de Savonarola și Benivieni, își ocupau locurile în stranele înălțate în acest scop și primeau colectele pentru săraci. În ultima zi a carnavalului din 1497, a avut loc arderea deșertăciunilor, după cum a fost numită.

Odată, sub vraja predicii călugărului, întreaga Florență părea că a luat calea religiei. Soțiile și-au părăsit soții și s-au dus la mănăstire. Alții s-au căsătorit, jurând abțință nupțială și Savonarola chiar visa că orașul ar putea atinge o stare atât de perfectă încât căsătoriile vor înceta complet. Oamenii participau la slujbe și se împărtășeau în fiecare zi; fra Bartolomeo și-a aruncat pe foc studiile în nud și o vreme a continuat să creadă că era păcat să folosești mâinile pentru a picta, căci ele ar trebui să fie permanent împreunate pentru rugăciune. Exista entuziasm, dar nu regenerare. Era sigur că urma o reacție și este o minune că Savonarola s-a bucurat de o încredere așa de mare din partea oamenilor aproape până la sfârșitul vieții sale⁵⁰.

⁴⁹ Textul italian în F.T. Perrens, *op. cit.*, vol. I, p. 471 ș.u. Vezi și Villari, *op. cit.*, vol. II, p. 87.

⁵⁰ Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 476.

Alexandru nu era de acord cu nici una dintre reformele florentine și era hotărât să-l reducă pe Savonarola la tăcere cu orice preț.

Acuzațiile lui Savonarola la adresa relelor Bisericii deveneau și mai intense. El exclama: „Vai, supune-te Biserică, ai dat în vileag lumii întreaga-ți răutate. Ți-ai înmulțit preacurvia în Italia, în Franța, în Spania și în alte regiuni. Ai profanat tainele cu simonie. În vechime, preoții își numeau bastarzii nepoți, acum îi numesc de-a dreptul fii”. Alexandru nu putea confunda aluzia și nici nu putea tolera astfel de afirmații. Integritatea Sfântului Scaun era în joc. O funcție profetică superioară papalității, în cazul lui Eugeniu III, s-ar putea recunoaște, când a fost administrată în avertizările Sf. Bernard, dar profetul florentin se angajase în a denunța chiar și invectivele personale. Profetul își pierdea echilibrul. La 12 mai 1497, pentru faptul că „nu s-a supus mustrărilor și ordinelor noastre Apostolice” și fiind „suspect de erezie”, Alexandru l-a declarat ca fiind excomunicat. Li se interzicea tuturor să-l asculte pe condamnat sau să vorbească cu el⁵¹.

Inițial, Savonarola a ascultat ordinul de excomunicare și a întrerupt predicile. Între luna mai 1497 și februarie 1498 el a păstrat liniștea. Cu cât stătea mai mult departe de amvonul său, cu atât deveneau mai rele moravurile oamenilor. De aceea, Savonarola a fost rugat de autorități să reia predica pentru a stăvili valul răutății care amenința cetatea încă o dată.

La 11 februarie 1498, el a sfidat valabilitatea propriei excomunicări și s-a urcat din nou în amvonul domului. În fața unei mulțimi uriașe, el descria preotul ca pe un instrument modest al Celui Atotputernic, și când Dumnezeu Se retrage, „prelații și papii nu sunt decât o unealtă de fier stricată. [...] Și, dacă un prelat ordonă ceea ce este contrar trăirii lui dumnezeiești în cucernicie și milostenie, nu numai că nu trebuie să i te supui, dar acesta este vrednic și de afurisenie”. Altă dată, el a spus că papa poate fi indus în eroare nu numai prin relatări neadevărate, ci și prin propria-i răutate, ca în cazul papei Bonifaciu al VIII-lea, care a fost un papă rău, începându-și pontificatul ca o vulpe și sfârșindu-l ca un câine⁵².

Din respect pentru Biserică, mulți oameni s-au ținut departe de predicile lui Savonarola începând cu acea dată. Printre aceștia se număra credinciosul Landucci, care spunea, „pe bună dreptate sau nu, mă număram printre cei care nu s-au dus. Am crezut în el, dar nu doream să risc ducându-mă să-l ascult, deoarece se afla sub pedeapsa excomunicării”. Dușmanii lui Savonarola au făcut din cuvintele lui Grigore cel Mare strigătul lor de luptă: „Sententia pastoris sive justa sive injusta timenda est”, adică „Pedeapsa păstorului trebuie să fie respectată, fie ea dreaptă sau nedreaptă”⁵³.

⁵¹ Bula este dată de P. Villari, *op. cit.*, vol. II, p. 189 ș.u.; Pastor, *op. cit.*, vol. III, p. 411 ș.u.

⁵² Pastor, *op. cit.*, p. 71 și următoarele; P. Villari, *op. cit.*, vol. II, p. 252.

⁵³ Joseph Schnitzer, *Quellen und Forschungen zur Geschichte Savonarolas*, 3 vol., Munich, 1902-1904, în vol. II, „Savonarolas und die Fruerprobe”, p. 144.

Denunțările sale, răspândite în Biserică la adresa corupției, au devenit mai îndrăznețe. Devenea evident faptul că predicatorul ducea o bătălie care nu avea sorti de izbândă. Atacurile sale la adresa moravurilor clerului și ale Vaticanului i-au stârnit pe cei care dețineau puterea în Biserică împotriva sa; atitudinea sa politică a stârnit facțiunile din Florența.

În mâinile papii rămânea totuși o armă pentru a-l face pe Savonarola să cedeze – punerea sub interdicție a Florenței. Astfel a amenințat el cetatea, dacă Senioria nu îl trimitea pe „acest fiul al necuratului” la Roma sau dacă nu îl arunca în închisoare. În cazul în care se dădea curs primei variante, Alexandru a promis să-l trateze pe Savonarola așa cum un tată își tratează fiul, cu condiția ca acesta să se căiască, căci el „nu dorea moartea unui păcătos, ci ca acesta să se poată întoarce de pe drumul său și să fie viu”⁵⁴.

Dar, în timp ce unii membri continuau să-și exprime încrederea în puritatea motivelor călugărului, majoritatea a ajuns să adopte poziția că ar fi fost mai convenabil să-l reducă pe predicator la tăcere, decât să atragă interdicția papală. La întrunirea publică, convocată de Seniorie la 9 martie 1498, pentru a hotărî calea de urmat, considerentele de eficacitate au prevalat. Papa, ca locțiitor al lui Hristos, are autoritate direct de la Dumnezeu și trebuie să fie ascultat. Un al doilea considerent a fost strâmtorarea financiară a municipalității. La 17 martie 1498, hotărârea senioriei i-a fost comunicată lui Savonarola, și anume că, de la acea dată, trebuia să se abțină de la a mai predica, iar în ziua următoare el a predicat pentru ultima dată.

În ultima sa predică, Savonarola a recunoscut că este de datoria sa să se supună mandatului. Minte sa elaborase o cale de urmat: din amvon, el făcuse o aluzie la întrunirea unui conciliu general ca ultimă măsură. Dar cursul evenimentelor a luat, brusc, o întorsătură neașteptată. Florența a fost uluită la auzul zvonului că urmau a fi luate măsuri pentru a hotărî dacă afirmațiile lui Savonarola erau adevărate⁵⁵. Provocarea (proba focului) a venit de la un franciscan, Francesco da Puglia, într-o predică la Sfânta Cruce, în care el l-a denunțat pe călugărul dominican ca eretic și fals profet. Dacă Savonarola nu era ars în această probă, acest fapt ar fi fost un semn clar că Florența avea să-l urmeze. Provocarea a fost acceptată de Fra Domenico da Pescia, un călugăr de la Sf. Marcu și prieten apropiat al lui Savonarola, un om a cărui viață pură era recunoscută. El a luat locul prietenului său, afirmând că Savonarola ar trebui să fie păstrat pentru lucrări superioare. Francesco da Puglia s-a retras și el, și Julian Rondinelli, un călugăr franciscan, i-a luat locul împotriva voinței sale. Însuși Savonarola a dezaprobat supliciul.

⁵⁴ Vezi scrisorile lui Alexandru în F.T. Perrens, *op. cit.*, vol. I, p. 481-485; Pastor, *op. cit.*, vol. III, p. 418 și urm. O’Neil nu menționează despre ele.

⁵⁵ Luca Landucci, *Diario Fiorentino*, 1450–1516, Florence, 1883, p. 165 ș.u.

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

Supliciu a fost autorizat de Seniorie și fixat pentru data de 7 aprilie. Supliciu i-a înflăcărat și mai mult pe prietenii lui Savonarola. Când el l-a anunțat într-o predică, multe femei au exclamat că doresc să fie împreună pătașe. Alți călugări de la Sf. Marcu și sute de tineri au anunțat că sunt gata să treacă prin foc din respect pentru îndrumătorul lor spiritual.

Solemnitățile au fost fixate pentru ora unsprezece. Când sosi ceasul să înceapă procesiunea, Savonarola ținea o predică. El spusese iarăși oamenilor că lucrarea sa nu are nevoie de miracole și că el întotdeauna a căutat să se justifice prin semnele virtuții și, a declarat el, întocmai ca pe Muntele Carmel, ne putem aștepta la intervenția divină miraculoasă, dar numai ca răspuns la rugăciune și umilință. Furtuna care s-a abătut asupra orașului, tergiversarea pregătirilor și căderea întunericului au făcut ca Senioria să anuleze supliciu⁵⁶.

Puterea lui Savonarola se sfârșise. Vraja numelui său dispăruse. Există sentimentul că spectacolul era o farsă. Amenințarea populară creștea din ce în ce mai mult, iar un gardian a reușit, cu greu, să împiedice un atac violent asupra lui Savonarola în timp ce procesiunea se întorcea către Sf. Marcu.

Opinia că dușmanii politici ai lui Savonarola, *Arrabbiati*, căzuseră la învoială cu franciscanii și că întârzierea din piață, cauzată de diferite obiecțiuni, a fost un truc pentru a amâna de fapt supliciu se bucură de mult sprijin⁵⁷. Florența s-a înfuriat la culme pentru că i s-a impus această situație. A doua zi, Sf. Marcu a fost luată cu asalt de mulțime. Senioria a votat alungarea imediată a lui Savonarola. Papa, la primirea veștilor oficiale referitoare la evenimentele de la Florența, a trimis vorbă pentru a felicita senioria, a iertat pe deplin orașul și i-a acordat dreptul de a zecui pentru trei ani. El a cerut să se înceapă procesul lui Savonarola, fără a neglija, dacă era necesar, folosirea torturii⁵⁸.

Municipalitatea a organizat două procese separate, cel din 17 aprilie și cel din 21-23 aprilie. În delirul său, generat de dureri, călugărul a făcut mărturisiri pe care, în momentele de luciditate ulterioară, le-a numit neadevăruri.⁵⁹ El a negat chiar faptul că ar fi profet. Impresia pe care această negare a făcut-o asupra admiratorilor săi, ca Landucci, poticarul, de pildă, a fost devastatoare. În final, conflictul s-a încheiat cu numirea unei comisii papale care l-a condamnat pe Savonarola la moarte ca eretic. În ziua de 23 mai 1498, după ce a fost spânzurat, trupul lui a fost ars pe rug în *Piazza della Signoria*, iar cenușa lui a fost aruncată în apele râului Arno.

⁵⁶ Ph. Schaff, *op. cit.*, p. 479-480.

⁵⁷ J. Schnitzer, *op. cit.*, p. 159 ș.u.

⁵⁸ Vezi *Etiam per torturam*, scrisoarea lui Alexandru la H. Lucas, *op. cit.*, p. 372.

⁵⁹ Relatările despre procesul lui Savonarola și mărturiile acestuia au o valoare incertă, deoarece au fost denaturate de povestitorul Ser Ceccone. Vezi Pastor, *op. cit.*, vol. III, p. 432 și următoarea.

Preot Drd. Iulian-Mihail Vasile

Acest lucru semnifica în fapt risipirea ultimelor cuvinte ale predicii sale profetice și penitențiale rostite la adresa poporului florentin, respectiv a papei Alexandru.

Dincolo de dimensiunea biblică și profetic-penitențială a discursului lui Fra Girolamo, remarcăm și mesajul politic al predicilor sale.

Începând din 1494, influența dominantă a lui Savonarola a ajuns la apogeu și chiar un martor nepărtinitor ca Guicciardini descrie influența sa ca fiind extraordinară. Invazia lui Carol al VIII-lea și alungarea familiei Medici din Florența anunța împlinirea profețiilor privind regenerarea spirituală și socio-politică a Florenței. „El va trece Alpii împotriva Italiei ca Cir”, a prezis Savonarola despre regele francez, Carol al VIII-lea. Și, când armata franceză se apropia de hotarele Florenței, el a exclamat: „Iată, sabia a coborât asupra voastră. Profețiile se adevăresc, flagelul a început! Iată, aceste oști sunt conduse de Dumnezeu! Vai, Florență, vremea cântului și jocului s-a sfârșit. Acum a venit vremea să verși râuri de lacrimi pentru păcatele tale”.

Florența asculta cu nerăbdare. În cuvântarea sa, care se păstrează încă, călugărul i-a amintit Majestății sale că el era un instrument trimis de Dumnezeu pentru a scăpa Italia de blesteme și pentru a reforma Biserica. Carol a intrat în Florența dar, mișcat de mijlocirea lui Savonarola, a redus tributul și a pus frâu pustirii Florenței de către soldații francezi. Se pare că și regele a ascultat de cuvintele neînduplecate ale călugărului când acesta i-a spus: „Ascultă de vocea slujitorului lui Dumnezeu și vezi-ți de drum fără întârziere”. Landucci scria în jurnalul său că, dacă n-ar fi fost Savonarola, orașul ar fi fost scaldat în sânge.

Venise acum vremea să înfăptuiască în Florența idealul de guvernare al lui Savonarola, o teocrație condusă de Hristos. Expulzarea familiei Medici a făcut posibilă o reorganizare a statului, iar noua constituție, în mare măsură creația lui Savonarola, l-a implicat în lupta dintre facțiunile civice și politice. În grandioasele sale predici despre Agheu, din timpul Postului Nașterii Domnului din 1494 și despre Psalmi în 1495, Savonarola s-a îmbarcat în mod clar pe marea politicii. „Domnul mi-a condus barca în largul oceanului!”, exclama el din amvon. Dojenindu-l pe Dumnezeu, supărat pentru că i s-a impus această sarcină, el a declarat: „Voi predica dacă așa trebuie, dar de ce trebuie să mă amestec în guvernarea Florenței?” Iar Domnul i-a spus: „Dacă vrei să faci din Florența un oraș sfânt, trebuie să o pui pe temelii solide și să-i dai o guvernare care preamărește evlavia”. Predicatorul s-a angajat să facă astfel⁶⁰.

Acestea sunt predici importante din punctul de vedere al implicării lui Savonarola în viața politică a orașului, căci ele marchează începutul acelei „mari perioade de predici profetice ale lui Savonarola, dedicate în întregime asigurării

⁶⁰ *Ibidem*, p. 473-474

Coordonatele prediciei lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

unei căi de ieșire, pentru „cetățenii de rang înalt și mijlociu ai Florenței” din marmurul instituțional al orașului prin a-și asigura sprijinul divinității”, afirmă Gian Carlo Garfagnini⁶¹. Vorbind florentinilor din amvonul catedralei orașului, domul *Santa Maria del Fiore*, Savonarola devine punctul central al unei dezbateri despre guvernarea și reforma care urmau să continue în anii următori.

Bazat pe o lectură atentă a peste 200 de predici din anii 1495-1497, când orașul desfășura experimentul cu o formă de guvernământ mai populară, concluzia lui Paolo Prodi este că acest călugăr a fost, de fapt, în misiunea sa profetică, mai mult om politic decât învățat în sensul tradițional.

Observând că înainte de 1490, Savonarola arătase prea puțin interes pentru problemele sociale, Lorenzo Polizzotto trasează schimbarea de după anul 1490 pe care a suferit-o stilul de a predica al călugărului, dând o nuanță imediată mai puternică și referințe mai apropiate de situația politică a orașului.

Volumul *Se Tu Non Hai Carita, Tu Non Sei Vero Cristiano: Tre Prediche*⁶², cu o introducere semnată de Paolo Viti, gravitează în jurul temei carității, care, după cum subliniază autorul, este una din temele fundamentale în toate scrierile lui Savonarola – indicată și de Polizzotto în observațiile menționate mai sus. Această temă pare într-adevăr bine aplicată misiunii lui Savonarola. După cum arată Viti, caritatea (milostenia) este cea mai înaltă dintre cele trei virtuți teologice, iar Savonarola revine constant la ea ca la un aspect fundamental al vieții oamenilor, ca la „o viziune pe deplin creștină a disponibilității și iubirii pentru Dumnezeu și aproapele fiecăruia dintre noi”.

Prima, predicată în catedrală la 15 decembrie 1494, la scurt timp după fuga lui Piero de' Medici din Florența, argumentează în favoarea găsirii unui sistem mai bun și mai echitabil de guvernare politică pentru oraș. Cea de-a doua, predicată la 24 februarie 1496, tot în catedrală, se concentrează pe păcatele tiranului și vorbește despre necesitatea găsirii unui conducător mai bun. Cea de-a treia, predicată fraților de la mănăstirea San Marco, la 15 februarie 1498, descrie în linii mari virtuțile preotului ideal care se poate implica într-un astfel de sistem de guvernare⁶³.

În aranjamentul propus, el a luat drept model marele consiliu din Veneția, lăsând deoparte capul acestuia, dogele, care era ales pe viață. Locul dogelui sau al conducătorului, Savonarola l-a dat lui Dumnezeu însuși. „Numai Dumnezeu”, exclama el din amvon, „numai Dumnezeu va fi regele tău, vai, Florență, așa cum El a fost regele lui Israel după Vechiul Testament”. „Noul tău conducător va fi Iisus Hristos”,

⁶¹ Konrad Eisenbichler, *Savonarola studies in Italia on the 500th anniversary*, în „Renaissance Quarterly”, vol. 52, june 22, 1999, p. 489, în www.thefreelibrary.com.

⁶² K. Eisenbichler face prezentarea volumului Girolamo Savonarola, *Se Tu Non Hai Carita, Tu Non Sei Vero Cristiano: Tre Prediche*, Casa Ed. Le Lettere, Firenze, 1998, semnat cu o prefață de Paolo Viti.

⁶³ G. Savonarola, *Tre Prediche*, 1998, apud K. Eisenbichler, *op. cit.*, p. 493.

Preot Drd. Iulian-Mihail Vasile

acesta a fost strigătul răsunător cu care și-a încheiat predicile despre Agheu. Biograf al lui Savonarola, Paul Villari subliniază „prudența și înțelepciunea desăvârșită arătate de el în toate legile fundamentale pe care le-a propus pentru noul stat”. El nu avea un loc în consiliu și totuși el a fost sufletul întregului popor⁶⁴.

În predicile zilelor de dinainte de 23 decembrie dominicanul arătase că rege-nerarea spirituală, retrezirea morală și perfecționarea instituțiilor civile ale Republicii florentine trebuiau să se înțeleagă ca fiind aspecte indivizibile între ele. El insistase de mai multe ori asupra necesității de a da formă unei organice și echilibrate reforme constituționale, care să garanteze cetățenilor libertatea și consensul social. El nu a ezitat să ofere oamenilor politici care-l ascultau, exemplul modelului guvernului venețian, ca și model de orânduire de la care ar fi fost bine să se inspire. Savonarola înfruntă tema reînnoirii instituțiilor florentine în mod special în omilia cea mai „politică” a întregii sale activități predicative de noi cunoscută, a treisprezecea din ciclul de advent din 1494. În acea predică, el intervine pentru a exorta auditorii săi să confere Gonfalonierilor (*Gonfalonieri delle Compagnie*)⁶⁵ însărcinarea de a aduna cele mai bune propuneri ale guvernului venite din experiența cetățenilor cu scopul de a le consemna Senioriei⁶⁶, adăugând imediat după aceea, că preferă alegerea nominativă directă pentru magistraturile publice mai importante și tragerea la sorți pentru celelalte funcții⁶⁷.

Adresându-se direct florentinilor, Savonarola se oprește asupra modelului de constituție lagunar și în omilia din 21 decembrie 1494 (suntem în pragul votului decisiv din zilele 22 și 23): „Reforma venețienilor v-ar fi necesară și ați trăi în pace mult mai mult decât acum; experiența o demonstrează. Nefiind ei mai buni decât alții, nu s-a auzit în orașul lor, în timpul cât l-au clădit, disensiunile și revoluțiile care au fost aici la tine, în vremurile trecute. Ți trebuie totuși, Florență, să îndepărtezi toată această lume veche, în care vezi câte scandaluri s-au creat și îți spun ție că voința lui Dumnezeu este ca tu să nu mai fii așa cum ai fost în vremurile trecute, ci să trăiești într-un mod popular, și îți spun că aceasta este voința lui Dumnezeu”⁶⁸. În rest, în predica din 14 decembrie, fra Girolamo susținuse că ora-

⁶⁴ L. Landucci, *op. cit.*, p. 119; P. Villari, *op. cit.*, vol. I, p. 269, 298; vol. II, p. 81.

⁶⁵ Piero Venturelli, *Profezia e politica in Girolamo Savonarola* în www.sifp.it (*Società italiana di filosofia politica*, 13 aprilie 2010), p. 20. Contribuția care se propune aici constituie a doua versiune a articolului *Considerazioni sull'ultimo profeta del bene comune storico, Girolamo Savonarola*, a cura di D. Felice, „Studi di Storia della Filosofia. Ricordando Anselmo Cassani (1946-2001)”, CLUEB, Bologna, 2009, p. 39-76.

⁶⁶ G. Savonarola, *Prediche sopra Aggeo* în „Prediche sopra Aggeo con il Trattato circa il reggimento e governo della città di Firenze”, a cura di Luigi Firpo, casa editrice Belardetti, Roma, 1965, p. 227-228 (Sermone XIII, 14 dicembre 1494, pp. 209-228).

⁶⁷ *Ibidem*, p. 226 (omelia XIII, 14 decembrie 1494).

⁶⁸ Idem, *Prediche sopra Aggeo*, p. 341 (sermone XIX, tenuto il 21 dicembre 1494, p. 322-345).

Coordonatele predicii lui Girolamo Savonarola (1492-1498)

șului lui Marzocco i se potrivește guvernul „lărgit”, în ciuda perfecțiunii „ideale” a principiului monarhic⁶⁹.

Intrarea în vigoare a legii din 23 decembrie 1494 marchează un succes personal al lui Girolamo, care, în Florența, este recunoscut drept adevăratul inspirator și făuritor al reformei politice. Consiliul Suprem, văzut de mulți cetățeni drept „instrument și expresie a recuceririi libertăților”⁷⁰, devine centrul instituțional al Republicii renovate, oferindu-se drept apărător al regulilor și sursă primară pentru necesara perfecționare a constituției „lărgite”, în așteptarea vremurilor în care Florența va primi făgăduita răsplată divină. Savonarola face apoi o explicită referire textuală la corpul magistraților *Serenissimei* (denumire atribuită Republicii Veneția în perioada renesanțistă), atenționare ce este conținută în omiliile dedicate în 1495 Psalmilor. Ultima referire semnificativă la *Serenissimă*, conținută în predici, datează din 18 februarie 1496. El declară, adresându-se Florenței personificate: „eu ți-am spus că unde este un bun conducător este și un bun guvern și acesta este cel mai bun dintre guverne. Cel mai apropiat acestuia este cel al nobililor, cum este la Veneția; celălalt este civil și politic cum este al tău, care, așa cum ți-am spus, este cel mai potrivit ție și Dumnezeu ți l-a dat ție”⁷¹.

La scurt timp după arestare, în cele din urmă, Savonarola, amintește de constituția lagunară în primul din cele trei procese⁷². Fra Girolamo „mărturisește” că judecase structura statală republicană ca un „instrument optim” pentru atingerea scopurilor sale: „era în mintea mea ca în orașul Florența să se constituie respectivul guvern civil după exemplul venețian, atât cât s-ar fi putut”. Savonarola afirmă că se gândise astfel să încurajeze instituirea fie a unui Mare Consiliu (reușind în intenția sa), fie a unui Gonfalonier de Justiție care să fi rămas în funcție pe viață sau pe o lungă perioadă (nevăzând această reformă totuși realizată). În procesul verbal al primei „examinări” de către el semnată, clarifică cu aceste cuvinte propriul punct de vedere legat de eventuala creare la Florența, a unei magistraturi similare celei a Dogelui, care era prezentă în Republica Sf. Marcu: „Pentru a face și mai stabil guvernul civil, pentru ca să nu se schimbe o dată la două luni, îmi stă pe suflet că trebuia să fie stabilit după exemplul venețian, adică să se creeze un doge sau un gonfalonier pe viață sau pe o perioadă mai lungă, după cum am fi căzut de acord [...]. Aș fi dorit să fi fost doge unul care nu ar fi avut mulți copii, nici rude

⁶⁹ *Ibidem*, pp. 210-212 (omelia XIII, 14 dicembre 1494).

⁷⁰ G. Cadoni, *Tale stato non può stare così...*, în G.C. Garfagnini (a cura di), „Savonarola e la politica”, p. 95.

⁷¹ G. Savonarola, *Prediche sopra Amos e Zaccaria*, vol. I, p. 65 (sermone II 18 febbraio 1496, p. 50-72).

⁷² Cf. *I processi di Girolamo Savonarola* (1498), a cura di I.G. Rao, P. Viti și R.M. Zaccaria, SI-SMEL - Edizioni del Galluzzo, Firenze, 2001, p. 3-24 (testo del primo interrogatorio): 7-9.

Preot Drd. Iulian-Mihail Vasile

multe, pentru ca ei înșiși să fie supuși legii și să nu poată deveni tiran. Dar n-am găsit pe nimeni în oraș de care să-mi fi plăcut⁷³.

Odată cu încheierea procesului și condamnarea lui Fra Girolamo la moarte s-a încheiat misiunea și predica călugărului, iar Florența a intrat într-o nouă fază a istoriei sale. Discursul lui Savonarola a fost uimitor, soarta predicilor sale influențând decisiv destinul concitadinilor săi. Acest lucru s-a datorat în bună măsură și apariției tiparului la acea vreme. Tiparnița ajunsese la Florența numai cu unsprezece ani înainte ca Savonarola să predice pentru prima dată în interiorul zidurilor orașului⁷⁴.

Într-o perioadă de aproximativ opt sau nouă ani (1491-1500), scrierile lui Savonarola puteau fi văzute în ofertele a cel puțin șase tipografii florentine diferite: tipografiile Bonaccorsi, Libri, Miscomini, Morgiani, Petri și Tubini, toate aveau sub tipar, la un moment dat, opera sa în perioada italiană a incunabilelor⁷⁵. În 1513 și 1516, la Ferrara au fost tipărite două ediții cu predicile lui Savonarola; prefața la prima ediție se referea la călugăr cu expresiile „goarna lui Hristos” și „veneratul cetățean al Ferrarei noastre”⁷⁶ – un interes enorm la acea vreme pentru discursul lui Savonarola.

Tonul exaltat al predicilor sale fanatice, invectivele la adresa înaltei ierarhii bisericești, chemarea la puritatea originală a creștinismului, proclamarea Florenței ca regat al lui Hristos, sau a invaziei lui Carol VIII ca o pedeapsă a Cerului –, toate aceste idei și atitudini erau cele ale unui predicator din Evul Mediu. Sensul activității sale care depășea cu mult sfera vieții religioase și implicarea sa mai mult decât activă în viața socială și politică a Florenței – pe care a dominat-o timp de patru ani – au făcut din predicatorul Savonarola un personaj politic de anvergură, care viza o reformă a societății în complexul ei⁷⁷.

Și într-adevăr se confirmă, predica lui a fost un discurs cutremurător și plin de entuziasm, ancorat pe cuvântul scripturistic, cu deschidere profetică, penitențial și apocaliptic, cu numeroase inserții de natură politică, discurs ce a zdruncinat din temelii societatea florentină, a născut dragoste și ură deopotrivă, a mișcat inimi, a dat speranță și a năruit idealuri, un semn de întrebare al mentalității oamenilor acelor vremuri.

⁷³ *Ibidem*, p. 7-9.

⁷⁴ B. Boston, *op. cit.*, p. 99.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 95.

⁷⁶ Ireneo Farneto, *Giovanni Manardo e gli Ambienti Savonaroliani a Mirandola e Pichinao a Ferrara*, Ferrara, Viva 5, 1965, p. 305.

⁷⁷ Ov. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. X, Editura Saeculum I.O., București, 1999, p. 10-11.